

Ψηφιακή πληροφοριακή υποδομή; Η ανάλυση μιας πλάνης

Οι υπέρμαχοι της πλήρους ψηφιοποίησης ιστορικών συλλογών, βιβλίων και εκθέσεων υποστηρίζουν ότι η μέθοδος αυτή καθιστά εφικτή την διεξαγωγή γρήγορων, απλών και οικονομικώς ευνοϊκών ερευνών. Αυτό είναι μάλλον μια πλάνη, η οποία ήδη έχει επιφέρει τις πρώτες συνέπειες για τις Βιβλιοθήκες.

„Την Βιβλιοθήκη σας; Δεν τη χρειαζόμαστε – θα βρω όλες τις πληροφορίες που χρειαζόμαστε από το Διαδίκτυο!» Κάθε Διευθυντής Πανεπιστημιακής Βιβλιοθήκης σίγουρα έχει εισπράξει κάποια στιγμή μια τέτοια διατύπωση την ώρα που προσπαθούσε να υπερασπιστεί το Ίδρυμά του από το ακαδημαϊκό του πόστο. Η πρόταση αυτή είναι κάτι παραπάνω από απλός υπαινιγμός. Αντικατοπτρίζει αυτό, με το οποίο βρίσκονται ολοένα και περισσότερο αντιμέτωπες οι γερμανικές Πανεπιστημιακές Βιβλιοθήκες, και όχι μόνο αυτές: Δηλαδή με την αντίληψη ότι η έρευνα στο Διαδίκτυο είναι δωρεάν και ότι χάρη στο Google πολύ απλούστερη από την επίπονη αναζήτηση στον κατάλογο μιας Βιβλιοθήκης. Εάν η προαναφερθείσα πρόταση περιέγραφε την κατάσταση στη σωστή της διάσταση, τότε θα αποδεικνύονταν σωστοί όλοι εκείνοι που καταλήγουν στο συμπέρασμα, ότι θα έπρεπε λοιπόν να καταργηθούν οι Πανεπιστημιακές Βιβλιοθήκες και τα χρήματα που θα εξοικονομούσαν από μια τέτοια ενέργεια θα έπρεπε να επενδυθούν απευθείας στην έρευνα.

Η πρόταση όμως δεν περιγράφει καθόλου σωστά την κατάσταση. Κατά πρώτο λόγο, με τη διατύπωση αυτή δεν λαμβάνεται υπόψη το γεγονός ότι η πρόσβαση στο Διαδίκτυο μέσα στα Πανεπιστήμια είναι εφικτή χάρη στην ύπαρξη πολυσύνθετης υποδομής σε ανθρώπινο και υλικό δυναμικό, η οποία φροντίζει τις λεπτομέρειες στα παρασκήνια. Η υποδομή αυτή έχει περίπου την εξής δομή: Τα Πανεπιστήμια και τα Ομόσπονδα Κρατίδια καταβάλλουν μέσω ενιαίων συμβάσεων το ύψους πολλών εκατομμυρίων Ευρώ αντίτιμο δικαιώματος εκμετάλλευσης των παροχών, τα κέντρα μηχανοργάνωσης αναλαμβάνουν τη συντήρηση και φροντίδα των τοπικών δικτύων, καθώς και τη σύνδεσή τους με τα εθνικά δίκτυα και το Διαδίκτυο, ενώ η διαχείριση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και η διάθεση της πρόσβασης με κάποιο κόστος σε συγκεκριμένα περιεχόμενα μέσω ειδικών καταλόγων συνδέσεων και καταλόγων Βιβλιοθηκών αποτελεί ευθύνη των Βιβλιοθηκών. Επομένως, προτού ένας επιστήμονας μπορέσει να κατεβάσει από το Διαδίκτυο, για παράδειγμα από το JSTOR, μια έκθεση από ένα επιστημονικό περιοδικό, η οποία θα είναι δωρεάν για εκείνον, πρέπει πρώτα να καταβληθούν όχι μόνο τα αντίτιμα δικαιώματος εκμετάλλευσης, αλλά και να φροντίσουν τα κέντρα μηχανογράφησης και οι Βιβλιοθήκες για την τεχνική, νομική και πρακτική δεινότητά του.

Κατά δεύτερο λόγο, η διατύπωση αυτή δε λαμβάνει υπόψη το γεγονός ότι τα επιστημονικά σχετιζόμενα περιεχόμενα που προσφέρονται από το Διαδίκτυο πρέπει πρώτιστα να ετοιμαστούν. Αυτό είναι υπόθεση μια ευρείας ομάδας Εκδοτικών Οίκων, Πρακτορείων και Βιβλιοθηκών, η οποία προμηθεύει το Διαδίκτυο με επιστημονικά περιεχόμενα. Το προαναφερθέν πρόγραμμα JSTOR, το οποίο ταξινομεί ψηφιακά και διαθέτει στο Διαδίκτυο επιστημονικά περιοδικά παλαιότερων ετών, είναι ένα τέτοιο προϊόν, το οποίο θα ήταν ανέφικτο χωρίς τη σημαντική συνδρομή των Βιβλιοθηκών.

Κατά τρίτον, η διατύπωση αυτή παραβλέπει το γεγονός ότι με την ταχεία διάθεση πληροφοριών στο Διαδίκτυο δεν έχει διεκπεραιωθεί σε καμία περίπτωση η εργασιακή σωστά. Το βασικό πρόβλημα που διαφαίνεται ολοένα και περισσότερο, είναι το

πρόβλημα της αρχειοθέτησης μεγάλων αποθεμάτων σε αξιόπιστες μορφές δεδομένων πάνω σε μη μεταβαλλόμενα αποθηκευτικά μέσα. Για την επίλυση του προβλήματος αυτού δεν είναι αναγκαίες μόνο τεχνικές γνώσεις: Πολύ περισσότερο είναι απαραίτητη η οργανωτική ικανότητα αναφορικά με την αρχειοθέτηση και τη διάθεση των αρχείων. Η ικανότητα αυτή και η σύνδεσή της με την τεχνογνωσία είναι παρούσα μόνο στις Πανεπιστημιακές Βιβλιοθήκες, οι οποίες εδώ και αιώνες ασχολούνται ακριβώς με τέτοια ερωτήματα από διάφορους τεχνικούς χώρους.

Τέταρτον: Με την διατύπωση αυτή γίνεται σαφής υπαινιγμός, ότι το Διαδίκτυο αποτελεί τη μοναδική σχετική πλατφόρμα εύρεσης πληροφοριών που να σχετίζονται με την έρευνα. Στην πραγματικότητα, ο παρατηρητής αποκομίζει μια εντελώς μπερδεμένη εικόνα: Στον κλάδο των φυσικών επιστημών, πολλά από αυτά που χρειάζεται κανείς σε επίπεδο επίκαιρης έρευνας διατίθενται σε ηλεκτρονική μορφή. Στις κοινωνικές επιστήμες αντίθετα, η κατάσταση που επικρατεί στα αρχεία είναι ετερογενής. Και στις θετικές επιστήμες η ζυγαριά κλίνει προς την πλευρά του βιβλίου και του έντυπου περιοδικού. Επομένως, όποιος ποντάρει αποκλειστικά στο Διαδίκτυο, μπορεί να το κάνει με επιτυχία και χωρίς πρόβλημα μόνο καθ' όσο κινείται στα γνωστικά πεδία εκείνα, στα οποία έχει επιτευχθεί η προσαρμογή της επίκαιρης έρευνας στην ηλεκτρονική πραγματικότητα, εξαιτίας της ανάγκης που υπάρχει για γρήγορη γνωστοποίηση εμπειρικών δεδομένων. Όποιος υπερβαίνει το όριο αυτών των γνωστικών πεδίων ή επιθυμεί να ασχοληθεί με παλιότερου τύπου έρευνα και παλιότερης μορφής υλικό δεδομένων και πηγών, θα πρέπει να ακολουθήσει εκ νέου το δρόμο των Αναγνωστηρίων και των Βιβλιοθηκών.

Κόστος ενός ομοιογενούς ως προς τα πολυμέσα ερευνητικού περιβάλλοντος

Είναι βεβαίως εύλογο, να υπάρχει στο σημείο αυτό απαίτηση για ψηφιοποίηση με κάθε μέσο όλων των συλλογών των Βιβλιοθηκών, προκειμένου να επιτευχθεί στο μέλλον μια παγκόσμια πληροφοριακή υποδομή «χωρίς ανομοιογένεια». Η αξίωση αυτή είναι φυσικά βραχυπρόθεσμη. Εάν εφαρμοζόταν, τότε κάποια μέρα θα πετυχαίναμε ίσως πραγματικά ένα ομοιογενές ως προς τα πολυμέσα ερευνητικό περιβάλλον, αλλά το κόστος θα ήταν τεράστιο. Κι αυτό, γιατί από αυτή τη στιγμή θα έπρεπε να διατηρούνται γιγαντιαία αρχεία δεδομένων με συνεχή ροή, για τα οποία δεν υπάρχουν ακόμα τα ανάλογα τεχνικά και οργανωτικά προληπτικά μέτρα, τα οποία όμως θα ήταν σίγουρα ακριβότερα από την τωρινή μείξη πολυμέσων. Αυτό αποδεικνύει το γεγονός που ακόμα δεν είναι ιδιαίτερα γνωστό στην κοινή γνώμη, ότι δηλαδή στις φυσικές επιστήμες η ήδη προχωρημένη προσαρμογή των εξειδικευμένων περιοδικών από έντυπα σε ηλεκτρονικά, όχι μόνο δεν τα έκανε φθηνότερα, αλλά αντίθετα ακριβότερα. Από αυτό το γεγονός μπορεί κανείς να συμπεράνει ότι η ίδια η προσαρμογή, ακόμα κι αν αυτή αγγίζει και άλλα γνωστικά πεδία, θα θέσει τα πεδία αυτά αντιμέτωπα με ακόμα υψηλότερο κόστος. Με βάση αυτή την κατάσταση, είναι τεράστιο λάθος να υποστηρίζει κανείς, ότι για τη χρηματοδότηση των ακριβών ηλεκτρονικών προϊόντων αρκεί η εξοικονόμηση πόρων εις βάρος της τεχνικής-βιβλιοθηκονομικής υποδομής, η οποία ούτως ή αλλιώς είναι απόλυτα αναγκαία για την πρόσβαση σε τέτοια προϊόντα.

Η ελπίδα για τη δημιουργία ενός ομοιογενούς ως προς τα πολυμέσα ερευνητικού περιβάλλοντος είναι όμως και για άλλον έναν λόγο πλάνη: Διότι δεν λαμβάνεται υπόψη, ότι η ποιότητα των ιστορικών πηγών - και σε αυτές θα συγκαταλέγεται σε μερικά χρόνια αναπόφευκτα και η συλλογή δεδομένων από τις κοινωνικές και φυσικές επιστήμες - είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την δική τους συγκεκριμενοποίηση αναφορικά με τη χρήση πολυμέσων. Επομένως δεν έχει μόνο ο ιστορικός ενδιαφέρον για τη μελέτη των

πρωτότυπων πηγών, αλλά στις φαινομενικά υψηλού επιπέδου ως προς τη χρήση πολυμέσων φυσικές επιστήμες το ενδιαφέρον αυτό αποκαλύπτεται το αργότερο τότε, όταν η υποψία χειραγώγησης των ερευνών καθιστά αναγκαία την ακριβέστερη διασταύρωση των πρωτότυπων πειραμάτων και των εργαστηριακών πρωτοκόλλων. Κατά συνέπεια, η ιδεατή κατάσταση σχετικά με πρακτική εφαρμογή της έρευνας δεν έγκειται στην απόλυτη ψηφιοποίηση, αλλά στη διατήρηση του υλικού των πηγών στα πολυμέσα εκείνα, πάνω στα οποία το υλικό αυτό βασίζεται πρωταρχικά. Το ερευνητικό αυτό περιβάλλον (υβριδικό ως προς τη χρήση των πολυμέσων) δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς αποδοτικές και οικονομικά δυνατές Βιβλιοθήκες.

Uwe Jochum

Ο Uwe Jochum, διπλωματούχος Γερμανικής Φιλολογίας, είναι βιβλιοθηκονόμος επιστημονικής Βιβλιοθήκης στο Πανεπιστήμιο της Konstanz. Έχει εκδώσει βιβλία σχετικά με την Ιστορία της Βιβλιοθηκονομίας και τη Θεωρία των Πολυμέσων. Το άρθρο αυτό δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά στο περιοδικό "Forschung und Lehre" 3/2006.

Έχετε απορίες σχετικά με αυτό το άρθρο; Γράψτε μας!

[✉ online-redaktion@goethe.de](mailto:online-redaktion@goethe.de)

Απρίλιος 2006